

Trivent Publishing

© The Authors, 2016

Available online at <http://trivent-publishing.eu/>

Philosophy, Communication, Media sciences Series

Volume *The Philosophy of Saint Gerard of Cenad in Cultural and Biographic Context*

Izvoare istorice cu privire la Vita Gerardi

Martin Roos

Roman Catholic Diocese of Timișoara, Romania, secretar@episcopiarctm.ro

Abstract

Historische Quellen bezüglich der Vita Gerardi. Die ungarische wie die rumänische historiographische, hagiographische und theologische Literatur erkennt als älteste Schriften dieser Art die verschiedenen Varianten der Gerhardslegende. Diese stellen uns eigentlich die Persönlichkeit dieses wichtigen im mittelalterlichen Banat tätigen Bischofs vor, der energisch durch Wissen und Tat unsere Ecke Europas definitiv prägte. Die ganze Reihe von Varianten und Manuskripte, die verschiedene distinktive Elemente aufweisen, wird in zwei große Kategorien aufgeteilt: die der Legenda minor verwandten Varianten und die, die der reicheren Legenda maior näher stehen. All diese Manuskripte, sammt ihrer Aufbewahrungsorte, werden in der vorliegenden Studie aufgezählt.

Keywords

Gerhardslegende, Banat, Legenda minor, Legenda maior, Vita Gerardi, Quellen, Morisena, Märtyrer

Izvoarele scrise care ne vorbesc despre sfântul Gerard fac parte dintre cele mai vechi și mai valoroase scrieri ale istoriografiei maghiare. Nu este deci de mirare că ele se bucură de o atât de mare apreciere în rândul oamenilor de știință. Interesul studiului istoric le este asigurat și pentru viitor, mai ales că discuțiile despre această temă nu sunt încă epuizate, ba chiar sunt purtate în continuare cu multă implicare și mult angajament.

Legenda S. Gerardi, mai precis descrierea vieții Sf. Gerard ni s-a păstrat până azi în două variante.¹ Una este intitulată într-un mod nu chiar potrivit „*Legenda Minor*”, în timp ce al doilea text, mai lung, este numit „*Legenda Major*”. Ambele par să provină dintr-o scriere comună, mai veche.

În *Legenda Minor* abia dacă regăsim elemente legendare, ceea ce nu înseamnă însă că aceasta renunță total la interpretări ascetico-spirituale. Ea urmărește aproape exclusiv un țel biographic și concentrează foarte bine tot ceea ce se poate raporta la viața și persoana lui Gerard. Acest fapt nu cunoaște însă doar avantaje, deoarece din lecturarea textului se poate crea impresia că orizontul acestuia ar putea fi uneori abordat dintr-o perspectivă mult prea îngustă. Limbajul său este unul sobru și practic, am putea spune sistematic. În cuprinsul său nu regăsim nici o urmă de datare, de redare a unor ani, deși nu lasă loc nici unui dubiu în ceea ce privește epoca istorică în care își fixează personajul principal. Privită din prisma cadrului ei exterior, ea se aseamănă unei *Passio* din primele veacuri creștine, fiind o dată prezentată chiar în manuscrise drept fiind un astfel de text.² După forma ei ea este mai degrabă o lectură din Liturgia Orelor (breviar), un soi de predică festivă care este menită a fi rostită în însăși ziua comemorării sfântului în cauză. Toate aceste elemente au condus la concluzia că ea poate fi datată, ca apariție, la finele veacului al XI-lea sau la începutul veacului al XII-lea. Autorul ei rămâne însă anonim.

În cu totul altă situație însă ne aflăm atunci când vorbim despre *Legenda maior*. Ea este redactată într-un stil amplu, fiind mult mai „vorbăreț”, în comparație cu „*Legenda Minor*”. Ea știe să ne dea detalii despre elemente în fața cărora nu putem decât să ne declarăm uimirea și nu putem fi decât uimiți. Interesul ei nu se limitează în nici un caz doar la persoana lui Gerard. Ea enumeră și narează tot ceea ce este legat de episcopul martir, făcând referiri și la alte multe detalii. Textul dezvoltă în fața cititorului o paletă largă de elemente, relatând și descriind lucruri cu un sănătos umor de fundal și cu un spirit viu. Această variantă îl poate captiva adesea pe cititor. Ea este însă uneori nechibzuită în folosirea datelor istorice și lucrează cu anacronisme, transpunând înapoi în timpurile lui Gerard realități ulterioare. Se poate spune deci despre acest text că include chiar și unele greșeli evidente. Relatările miracolelor, care cunosc parțial paralele în hagiografie, ocupă un spațiu mare. Ultimele părți din *Legenda maior* datează din veacul al XIV-lea. Toate acestea au împins unele spirite exagerat de critice să o dateze, într-un arc aruncat peste timp, la finele secolului al XIV-lea, neținându-se seamă de unele pasaje, care se situează vehement împotriva acestei realități. Și *Legenda maior*, ca și *Legenda minor*, nu-și divulgă autorul, acesta rămânând și în acest caz necunoscut.

¹ Imre Szentpéteri (editor, *et alii*), *Scriptores Rerum Hungaricarum* (SSRH), Vol. II, 471-179, Egyetemi Nyomda, Budapest, 1938, p. 480-506; Florio Banfi, *Vita di San Gerardo da Venetia dal Codice 1622 della biblioteca universitaria di Padova*, în *Benedictina* II (1948), p. 275-286; Eugen Glück, *Considerații privind izvoarele istorice scrise referitoare la ducatul lui Ahtum*, în *Ziridava* 11 (1979), p. 243-278; o traducere în limba germană găsim la: Thomas von Bogyay, János Bak, Gabriel Silagi, *Die heiligen Könige. Übersetzt, eingeleitet und erklärt von Thomas von Bogyay, János Bak und Gabriel Silagi*, în seria *Ungarns Geschichtsschreiber 1*, Graz-Wien-Köln 1976, pp. 77-85, 86-119.

² Biblioteca Marciana Venezia, Codex Latinus IX, 28 (colloc. 2798). Folio 197 verso.

Fiecare dintre cele două versiuni ale Legendei ni s-au păstrat în mai multe manuscrise și variante.³ Ele diferă unele de altele prin apariția în decursul veacurilor a unor greșeli de copiere și a unor mici diferențe de citire ale unor cuvinte, fiind însă mai mult sau mai puțin identice între ele. Ultima dintre aceste variante a atras atenția⁴ cercetătorilor abia în anul 1934, astfel că este posibil ca pe undeva să mai zacă și alte exemplare în așteptarea descoperirii lor. Manuscrisele cunoscute nouă până în prezent ale *Legendei minor* se regăsesc în următoarele biblioteci:

1. Biblioteca “San Marco”, Veneția, Codex latinus 28/ IX. cl. (coll. 2728), folio 197v - 200v.⁵ După Banfi⁶ acest codex ar proveni din secolul al XII-lea, după Karácsonyi⁷ și Madzsar⁸ ar fi databil de pe la finele aceluiași veac, dacă nu chiar dintr-o epocă mai târzie. Madzsar a așezat acest text la baza⁹ ediției sale critice a Legendei minor, în volumul “*Scriptores Rerum Hungaricarum*”. O traducere germană a acestui text a apărut în anul 1976 în cadrul seriei “*Ungarns Geschichtsschreiber*” (Cronicarii Ungariei), constituind chiar volumul 1 al șirului. Această traducere a fost obținută de Gabriel Silagi.¹⁰ Textul poartă, în manuscris, titlul “*Passio beatissimi Gerardi*”; o copie a sa datând din veacul al XVII-lea regăsindu-se în Codex latinus 95 (fol. 721-725) a bibliotecii universitare “Alessandrina” din Roma.¹¹ Foarte similar acestui text venețian este și “*Legenda sf. Gerard*”, așa cum este ea redată în “*Legendarium*”-ul lui Petrus Calò (+ 1348). Acest text - intitulat “*Legendae de tempore et de sanctis*” - s-a păstrat până în zilele noastre în trei exemplare ce se regăsesc în Biblioteca Apostolică a Vaticanului, în deja amintita Bibliotecă “San Marco” și în Biblioteca din York a catedralei Sf. Petru. Textul a fost publicat în anul 1947 de Florio Banfi după exemplarul păstrat la Vatican.¹²

2. Bibliothèque “Mazarin”, Paris, Codex latinus 1733, folio 417 și 418.¹³ Acest codex provine din mănăstirea premonstratenză de la Korsendonk, din apropiere de Maastricht și a fost descris deja în secolul al XIV-lea. În anul 1795 el a ajuns în amintita bibliotecă din Paris. Textul a fost publicat în 1757 de către iezuitul Johannes Stilling(us) în „*Acta Sanctorum*.”¹⁴ Grafia numelui primului nostru episcop apare în titlul prezentului codex sub forma “*Legenda sancti Gherardi*” (!).

³ Kálmán Juhász, *A Gellért-legendá. Székfoglaló az Erdélyi Katholikus Akadémia 1929 nov. 13-iki felolvasó ülésén*. Az Erdélyi Katholikus Akadémia felolvasásai, I. Osztály, 2. sz., în: Erdélyi Irodalmi Szemle 6 (1929), p. 350-319; Koloman Juhász, *Das Tschanad-Temeswarer Bistum im frühen Mittelalter 1030-1307*, Deutschtum und Ausland 30/31. Münster/Westfalen 1930, vol. 1., p. 4-22; István Fenczik, *Szent Gellért helye a filozófia történelmében*, Budapest, [f.edit.], 1918, p. 7; Emericus Madzsar, *Legenda sancti Gerardi episcopi. Praefatus est, textum recensuit, adnotationibus instruxit Emericus Madzsar*, în SSRH, Vol. 2., pp. 467-468, 354; Banfi, *Vita (Padova)*, p. 275-286; Glück, *op.cit.*, p. 251-261.

⁴ Analecta Bollandiana, Vol. 52, p. 464; cf. Banfi, *Vita (Padova)*, p. 262.

⁵ Purtând titlul „*Passionale a die sancti Nicomedii ad diem praesentationis Beatae Virginis. Pars autumnalis*”, cf. Juhász, *A Gellért-legendá...*, p. 4-5, Juhász, *Das Tschanad-Temeswarer Bistum...*, Vol. 1., p. 6.

⁶ Banfi, *Vita (Padova)*, p. 275.

⁷ János Karácsonyi, *Kik voltak az első érsekek?*, în Századok 26 (1892), p. 134.

⁸ Vezi SSRH, Vol. 2, p. 467.

⁹ Vezi SSRH, Vol 2, p. 471-479.

¹⁰ Thomas von Bogyay, János Bak, Gabriel Silagi, *op.cit.*, p. 77-85.

¹¹ Analecta Bollandiana, Vol. 52, p. 464.

¹² Florio Banfi, *Vita di S. Gerardo da Venezia, vescovo di Csanád nel Leggendario di Pietro Calò*, în Janus Pannonius 1 (1947), p. 223-241; cf. Glück, *op.cit.*, p. 252.

¹³ Purtând titlul: „*Liber diversarum legendarum de sanctis*” (SSRH, Vol. 2, p. 354); cf. Emericus Madzsar, *A korsendonki legenda-kézirat*, în: Magyar Könyvszemle, serie nouă, 31 (1924), p. 72-74.

¹⁴ Acta Sanctorum (AASS, Boll.) *Septembris*, Vol. VI (Antwerpiae, 1757), p. 722-725.

3. O altă variantă a Legendei minor se regăsea în cuprinsul unui manuscris, care în secolul al XV-lea fusese păstrat într-un loc necunoscut și care a dispărut ulterior fără a lăsa vre-o urmă. Pe baza acestei variante a apărut *Legenda* sf. Gerard ce se regăsește în anexa volumului *Legenda Aurea* a lui Jacobus a Voragine. Titlul pe care ea îl poartă aici este: “Legende Sanctorum regni Hungarie in Lombardica Historia non contente”. Și această anexă a fost foarte de timpuriu tipărită și adesea reeditată, spre exemplu: la Straßburg (fără an, ediția fiind datată în secolul al XV-lea), tot aici la 1486, la Veneția în 1498 și 1512, dar și la Cracovia, în 1511 și 1519, aici purtând titlul modificat de: “Vita beatissimi Stanislai...”¹⁵

Variante pentru *Legenda maior* se regăsesc în manuscrisele următoarelor biblioteci:¹⁶

1. Österreichische Nationalbibliothek (Biblioteca Națională Austriacă), Viena, Codex latinus 3662, folio 95v - 102v. Manuscrisul a aparținut inițial mănăstirii benedictine din Mondsee; el provine probabil din Ungaria și datează tot din secolul al XV-lea. Aceiași bibliotecă adăpostește și o copie a acestui text, în al ei Codex latinus 11.677, copie care a fost realizată în secolul al XVIII-lea. O altă copie a acestui text, tot din veacul al XVIII-lea, este cuprinsă în Codex latinus 8932 și se găsește în Biblioteca Regală din Brüssel. Textul vienez a fost publicat de către eruditul episcop Batthyány Ignác în opera sa: “Sancti Gerardi episcopi scripta et acta hactenus inedita...”, volum apărut la Alba Iulia în anul 1790. Madzsar, la rândul său, a așezat acest text la temelia amintitei sale ediții critice.¹⁷ Codexul poartă titlul “De sancto Gerardo episcopo Morosenensi et martyre regni Ungarie.”

2. Bayerische Staatsbibliothek (Biblioteca de Stat a Bavariei), München, Codex latinus 18.624, folio 31r – 49r. Codexul provine din biblioteca mănăstirii din Tegernsee și a ajuns la München¹⁸ probabil în vremea secularizării. În baza analizei grafiei sale, se poate afirma că și acest manuscris provine din veacul al XV-lea. Textul este aproape identic cu cel din Viena, însă este de dată mai recentă, putând fi chiar o copie a acestuia.

3. Biblioteca Universitaria, Padova, Codex latinus 1622, folio 121v(a) - 126v(a).¹⁹ La acest manuscris a fost făcută o primă referire în anul 1934 în *Analecta Bollandiana*.²⁰ Și în acest caz, manuscrisul datează din secolul al XV-lea, aparținând inițial, cu multă probabilitate, mănăstirii augustinienilor din Padova, înainte de a ajunge în biblioteca universitară a aceluiași oraș. Conform unei notițe (din secolul al XVI-lea ?) manuscrisul ar fi fost copiat din colecția profesorului Johannes Beleth, de la Universitatea din Paris. Cu condiția ca notița amintită să fie una corectă și deoarece profesorul Beleth decedase deja în anul 1182, probabil că trebuie să fi fost vorba de un exemplar foarte vechi din *Legenda maior*. Însă, datorită faptului că manuscrisului îi sunt atașate - fără a fi cusute - și ultimele capitole ale Legendei mari, și ele manuscrise, putem pune sub semnul întrebării notița amintită. Textul este cel mai bine păstrat dintre toate variantele, astfel că a fost considerat de Banfi ca fiind “cel mai autentic”. O ediție critică a acestui manuscris, care să îl folosească drept temelie și punct de plecare, ar

¹⁵ Pentru edițiile ulterioare ale *Legenda Minor*, vezi: *SSRH*, Vol. 2, p. 469; Fenczik, *op. cit.*, p. 7, nota 1.

¹⁶ Vezi nota 3.

¹⁷ *SSRH*, Vol. 2, p. 480-506.

¹⁸ Vezi nota 3, precum și Lajos József Csóka, *Szent Benedek fiainak világtörténete különös tekintettel Magyarországra*, Budapest, Vol. 2., p. 669.

¹⁹ cf. Banfi, *Vita (Padova)*, p. 275-287, 319-330.

²⁰ *Analecta Bollandiana*, Vol. 52, p. 464; cf. Banfi, *Vita (Padova)*, p. 262.

fi una dintre cele mai urgente sarcini ale cercetării legate de viața și activitatea Sf. Gerard. Manuscrisul, care cuprinde o serie întregă de legende ale unor sfinți, chiar și maghiari, așează textului asupra căruia tocmai ne aplecăm, titlul: „Vita sancti Gerardi episcopi Moresenensis et martyris origine veneti”. Florio Banfi s-a oprit asupra acestei variante și i-a publicat textul în 1948 în periodicul „Benedictina.”²¹ El a așezat înaintea textului o descriere a vieții sfântului Gerard și a identificat sursele bibliografice ale acesteia, cunoscute până în acel moment; o descriere amănunțită și o redare a conținutului manuscrisului au fost de asemenea atașate.²² Pentru această realizare deosebită, trebuie să îi fim recunoscători autorului într-un mod cu totul deosebit, chiar dacă nu putem fi de acord și dacă nu putem accepta toate concluziile sale, concluzii pe care binevoiește a le extrage din ambele redactări ale legendei.

4. La final ar mai fi de atras atenția asupra încă unei variante, care deși nu ne mai este păstrată ca manuscris, o întâlnim în lucrarea „Sancti Gerardi Sagredo... vita”, semnată de Arnold Wion, fiind tipărită la Veneția în anul 1597. Acest autor,²³ un călugăr benedictin din Flandra, utilizase pentru lucrarea sa așa-numitul Codex Sagredo într-o copie a sa din 1421. Ediția lui Wion a servit în mod repetat altor ediții ulterioare drept sursă. Wion a modificat pe alocuri textul, însă cu toate acestea Banfi îi recunoaște caracterul autentic („autenticită”), spunând chiar despre acesta că este singurul reprezentant al redactării genuine („della genuina redazione”), adică al redactării inițiale.²⁴ Opera lui Wion este și dintr-un alt motiv importantă: pentru că ea a fost tradusă în limba maghiară încă în decursul secolului al XVI-lea, devenind astfel un monument al istoriei acestei limbi. Traducerea aceasta ni s-a păstrat în Codex Érdyanus, fiind de altfel și tipărită de mai multe ori,²⁵ printre altele și în 1859 la Pesta de către întemeietorul cercetării istoriei literaturii maghiare, Ferencz Toldy (Schedel), care era la rândul său, ca origine, șvab dunărean.

Extrase sau fragmente din cele două redactări ale Legendei regăsim în Cronici și în Gesta Hungarorum, opere ale Evului Mediu maghiar,²⁶ în breviarele venețiene și maghiare ale epocii Renașterii²⁷, în diversele colecții de legende ale sfinților,²⁸ precum și în predicile călugărului franciscan, Pelbart de Timișoara (+ 1504).²⁹ Vom aminti aici și miniaturile din *Codex Vaticanus latinus 8541*, folio 69r și 69v,³⁰ care imortalizează opt scene din viața lui Gerard. Ele datează din jurul anului 1340 și sunt, din acest motiv, cele mai vechi reprezentări iconografice ale Sf. Gerard, care ni s-

²¹ Banfi, *Vita (Padova)*, în *Benedictina* 2 (1948), Caietul 2/3, p. 288-318.

²² *Idem*, p. 275-287, respectiv 319-330.

²³ Cf. Glück, *op.cit.*, p. 253-255.

²⁴ Banfi, *Vita (Padova)*, p. 286.

²⁵ Cf. SSRH, Vol. 2, p. 469; Fenczik, *op.cit.*, p. 7, nota 1, punctele 1 și 4.

²⁶ Cf. SSRH, Vol. 1 și 2 *passim*; Banfi, *Vita (Padova)*, p. 277-280.

²⁷ Cf. SSRH, Vol. 2, p. 468-469; Fenczik, *op. cit.*, p. 7, nota 1, punctele 5 și 6; Banfi, *Vita (Padova)*, p. 276-277; Glück, *op.cit.*, p. 252, 257-258, 261.

²⁸ Cf. Banfi, *Vita (Padova)*, p. 276-277; Glück, *op.cit.*, p. 252, 257.

²⁹ Pelbartus de Themeswar, *Sermones Pomerii de Sanctis*, Augsburg 1502, sermo 66.

³⁰ Facsimile din: Magyar Anjou Legendárium, Planșele 111 și 112, pp. 20, 36-43, 46; Banfi, *Vita (Padova)*, p. 280; Glück, *op.cit.*, p. 249-250; Ferenc Levárdy, *Il leggendario ungherese degli Angiò conservato nella Bibliotheca Vaticana, nel Morgan Library e nell'Ermitage*; în *Acta Historiae Artium* IX, 1963, p. 75-138; Ferenc Levárdy, *A Bibliotheca Vaticana, a Morgan Library és az Ermitage Magyar Anjou Legendárium*, Budapest 1973; Lajos Váyer, Ferenc Levárdy, *Nuovi contributi agli studi circa il Leggendario Angioino ungherese*, în *Acta Historiae Artium* 18 (1972), p. 71-83; Ferenc Levárdy, *A legendárium kora, keletkezése, története*, în *Magyar Anjou Legendárium*, 1973, p. 9-46.

au păstrat până în zilele noastre. Acestor miniaturi trebuie să le fi stat la bază textul din Legenda maior sau chiar o variantă care cuprindea și unele detalii în plus față de textul cunoscut nouă azi. În plus, la 1513 se mai păstra încă la Cenad un manuscris cuprinzând descrierea vieții sf. Gerard numit *Codex Chanadinus*, care era considerat de către Clement, canonic-cantor al Capitlului de Cenad și episcop titular (?) de Turn(u) Severin, ca fiind deosebit de vechi deja la acea dată.³¹

Dincolo de toate acestea, ne aflăm în situația fericită de a cunoaște singura operă literară păstrată a sf. Gerard, mai precis deja amintita lucrare "*Deliberatio supra hymnum trium puerorum ad Isingrimum liberalem*", existentă într-un manuscris aproape contemporan, *Codex latinus Monacensis 6211*, care datează din secolul al XI-lea³². Datele cu privire la viața sf. Gerard pe care le putem afla din această lucrare, deși sunt puține, confirmă în mod clar cunoștințele noastre de bază în acest sens.³³ Însă cu privire la acest aspect se va vorbi, în mod cert, în acest cadru, de către cercetători mult mai competenți.

Concluzionând, putem spune cu certitudine că imaginea istorică transmisă nouă cu privire la persoana și opera sf. Gerard de Cenad s-a dovedit una credibilă. Importanța care i-a fost acordată în veacul al XI-lea în Biserica Catolică din Ungaria și în istoria acestei țări se fundamentează pe rolul istoric care i-a fost dat de Providență în viața sa pământească, rol căruia Gerard i-a și corespuns cu prisosință.

Cele două forme ale legendei sale, care ne relatează despre Gerard, provin cu siguranță dintr-o variantă mai veche, comună, care din păcate azi nu ni s-a mai păstrat. Ea datează din secolul al XI-lea și a fost redactată parțial în contextul canonizării lui Gerard, în baza altor izvoare scrise existente la acea dată. Copii ale ambelor redactări ale legendei vieții sale ni s-au păstrat în mai multe exemplare, dintre acestea unul părând a proveni chiar din secolul al XII-lea, restul datând din secolul al XV-lea. Ele sunt copii ale unor Codex-uri pierdute. Discuția dominantă cu privire la prevalența celor două legende nu va duce, în mod cert, la nici un rezultat satisfăcător pentru toate părțile, însă, în timp, a produs rezultate deosebit de interesante.

Prin legendele Sf. Gerard mica și poate nu foarte importanta urbe Cenad a devenit cunoscută în întregul Apus, astfel că deja târziu în Evul Mediu abia dacă existau țări din Europa unde să nu se fi auzit vre-odată sau în care să nu fi fost cunoscut sf. Gerard și orașul său de reședință episcopală.

Dominantă este însă și imaginea spirituală a lui Gerard, care pe tărâm politic și ecleziastic stă în fața noastră, în lumina istoriei, mai clar și mai luminos decât oricare altă personalitate a epocii timpurii a Bisericii Catolice din Ungaria. Poziția sa în cadrul episcopatului din Ungaria, cu precădere în epoca tumultoasă a luptelor pentru tron duse în jurul regelui Samuel Aba, constituie o atitudine dominantă, de lider, ea fiind însă în același timp una foarte expusă și periculoasă. Moartea sa violentă nu a fost altceva decât urmarea acestei implicări curajoase și este considerată drept primul martiriu creștin pe teritoriul Panoniei ungare. Adânca devoțiune populară și-a găsit în canonizarea sfântului Gerard cea mai înaltă confirmare. O confirmare și-au găsit prin aceasta și puterea caracterului său și profunzimea

³¹ Béla Iványi, *Egy 1526. előtti ismeretlen kéziratok formulás könyv: 2. és befejező közlemény*, în Magyar Történelmi Társaság, p. 35-37; Kolomán Juhász, *A csanádi székeskáptalan a középkorban (1030–1552)*, Makó, 1941 (Csanádvármegyei könyvtár, 38), p. 48. – Cu privire la Codex-urile cu texte de Legende ale Vita Gerardi, cf. SSRH, Vol. 2, p. 468.

³² Cf. *Gerardi Moresenae Aecclesiae seu Csanadiensis episcopi Deliberatio supra hymnum Trium Puerorum (ad Isingrimum liberalem)*, edidit Gabriel Silagi, Corpus Christianorum, Continuatio Mediaevalis XLIX, Turnholt, 1978.

³³ Gabriel Silagi, *Untersuchungen zur "Deliberatio supra hymnum trium puerorum" des Gerhard von Csanád*, Arbo Gesellschaft, München, 1967, p. 5.

activității sale – iar aceasta într-un mod, în care un creștin – fie-ne aici permisă o singură dată exprimarea – nici nu și-ar putea-o mai bine și mai frumos închipui. Ca protomartir al Panoniei, Gerard devine imaginea fidelă a idealului creștin dintru începuturi, care știe să îndeplinească într-un mod extrem de strâns, într-o singură ființă, credința și viața.